

МІСЦЕ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА “ОСНОВИ ЗДОРОВ’Я” У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ’Я УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

До сьогодні тенденції стану здоров’я дітей та шкільної молоді залишаються, на жаль, невтішними. Майже щороку збільшується кількість школярів з наявністю однієї, двох або навіть трьох-чотирьох хронічних захворювань. Погіршення стану здоров’я школярів останніми роками викликане рядом чинників, серед яких одним з чи не найголовнішим є недостатня обізнаність школярів у питаннях здоров’я, відсутність спрямованості до ведення здорового способу життя. У зв’язку з вищезазначеним у змісті середньої освіти відбулись певні позитивні зміни, а саме: введення до загальноосвітніх навчальних закладів навчального предмета для обов’язкового вивчення – “Основи здоров’я”.

Поява навчального предмета “Основи здоров’я”, вивчення якого передбачено для учнів основної школи, спонукає до пошуку нових підходів у контексті організації позакласної роботи зі школярами, спрямованих на формування в підлітків високого рівня культури здоров’я.

На сьогодні існує ряд праць вітчизняних і зарубіжних учених з питань формування культури здоров’я особистості, серед яких дослідження В. Бабица, Л. Безуглої, В. Горащука, Ю. Драгнева, С. Кириленко, Г. Кривошеєвої, С. Лебедченко та ін. Важливого значення для нас також набувають наукові праці з організації позакласної роботи Д. Водзинського, І. Вінніченко, Л. Делінгевич, Я. Фруктової та ін. Наявні наукові напрацювання з проблеми викладання навчального предмета “Основи здоров’я” вітчизняних учених: Т. Бойченко, Л. Горяна, О. Єресько, В. Шахненко та ін.

Метою статті є розкриття місця й ролі позакласної роботи зі шкільного предмета “Основи здоров’я” в контексті виховання всебічно розвинутої та здорової молоді.

Навчальний предмет “Основи здоров’я” має важливе значення в запобіганні погіршенню стану здоров’я підлітків у всіх його аспектах. Так, інтегрований курс “Основи здоров’я” є одним з обов’язкових предметів інваріантної складової типових навчальних планів, який має забезпечити виконання таких завдань: формування в учнів бережливого й дбайливого ставлення до власного здоров’я як найвищої цінності та важливої умови повної реалізації можливостей особистості, громадянина України; створення в учнів мотиваційних установок на здоровий спосіб життя як головної умови формування, збереження й зміцнення фізичного, духовного та соціального здоров’я; формування в учнів усвідомлення, що людина є частиною Природи та Космосу, від екологічного стану яких залежить життя на Землі та здоров’я всього людства й кожної людини зокрема; ознайомлення учнів з основними принципами та методами профілактики найбільш поширених захворювань, прищеплення навичок особистої гігієни; профі-

лактика шкідливих звичок і боротьба з ними, встановлення гармонійних відносин учнів з природою, суспільством, пізнання самих себе [1].

Навчальний предмет викладається в 5–9 класах загальноосвітніх навчальних закладах за чотирма розділами (життя і здоров'я людини; фізична складова здоров'я; соціальна складова здоров'я, психічна і духовна складові здоров'я). Кожний розділ містить цікавий та вкрай потрібний матеріал для школярів підліткового віку, а саме: профілактика ВІЛ-інфікування, безпека щоденного життя, особливості репродуктивного здоров'я, фізіологічний розвиток підлітків, оздоровчі системи, сімейні стосунки, моральні засади здоров'я, розв'язання конфліктів, стреси та засоби боротьби з ними, стосунки з однолітками та дорослими тощо. Як бачимо, програма навчального предмета “Основи здоров'я” містить у собі достатньо важливий та необхідний матеріал для життя та здоров'я підлітка. Разом з тим незначна кількість навчальних годин, відведена на вивчення дисципліни, не повною мірою дозволить школярам отримати необхідний обсяг знань, умінь та навичок щодо формування, зміцнення та збереження власного здоров'я у духовному, психічному, соціальному та фізичному аспектах. Враховуючи, що мова йде про підлітків, маючи одну годину на тиждень, учитель не в змозі, на наш погляд, розкривати необхідні питання для підлітків у повному обсязі, тим більше, що потрібно прагнути до формування всіх аспектів здоров'я учнів основної школи. Отже, все це свідчить про необхідність продовжувати засвоювати необхідні знання й поза межами навчальних занять. Таким чином, озброїти школярів відповідними знаннями та вміннями в повному обсязі, а також сприяти подальшому підвищенню мотивації підлітків до формування, зміцнення та збереження власного здоров'я цілком можливо за допомогою вдало організованої та на високому рівні здійсненої позакласної роботи із зазначеного предмета.

Відомо, що в процесі позакласних занять школярі дізнаються багато нового, такого, що виходить за межі навчальної програми, вони самостійно виконують різні роботи, які вимагають певних знань, умінь, навичок, стикаються з різними труднощами; виявляють терпіння, наполегливість, винахідливість і кмітливість [2, с. 42]. Педагогічною наукою доведено й шкільною практикою перевірено, що розвиток школяра відбувається не тільки на уроці, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці, дозвілля. При цьому різні форми позакласної роботи дають змогу вчителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх схильності, освітні потреби, мотиви, рівень домагань, пізнавальні та професійні інтереси [3, с. 29]. Важливо зазначити, що позакласна робота виконує багато функцій. Так, Я. Фруктова, підсумовуючи наукові напрацювання вчених у зазначеному напрямі, наголошує на існуванні таких функцій позакласної роботи: освітня – одержання позапрограмних знань; виховна – збагачення й розширення культурного простору освітнього середовища, формування в учнів чітких моральних орієнтирів, екологічної та валеологічної культури поведінки; креативна – розвиток творчого потенціалу особистості; компенсаційна – доповнення базового компонента середньої освіти новим змістом, наприя-

мами та сферами діяльності; рекреаційна – організація змістовного дозвілля як сфери відновлення психофізичних можливостей учня; профорієнтаційна – сприяння у визначенні життєвих устремлінь учня, формування стійкого інтересу до соціально значущих видів професійної діяльності; інтеграційна – збагачення змісту знань учнів основами інших навчальних предметів; соціалізації – засвоєння учнем соціального досвіду на основі взаємодії з іншими суб'єктами навчання; самореалізації – самовизначення учня в соціально-культурних формах життєдіяльності, проживання ним ситуацій успіху [3, с. 29–30].

Отже, як видно з вищезазначеного, позакласна робота має величезне значення в розширенні знань, формуванні творчості та підготовці школярів до дорослого життя. Слід зауважити, що особливу роль позакласна робота відіграє в контексті формування культури здоров'я школярів. Сам термін “культура здоров'я школяра” вітчизняний учений В.П. Горащук визначає як “важливий компонент загальної культури людини, зумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що відбивається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження і зміцнення здоров'я” [4, с. 186]. На думку вченого, виховуючи у школярів високий рівень культури здоров'я, досить важливо, щоб у позакласній роботі повторювались, поглиблювались, розширювались й закріплювались знання про здоров'я людини, отримані на уроці, формувались в учнів потреби у веденні здорового способу життя тощо [4, с. 308].

Отже, переоцінити значення й місце позакласної роботи з основ здоров'я щодо виховання всебічно обізнаних школярів з питань формування, зміцнення та збереження власного здоров'я в усіх його аспектах неможливо. Особливо якщо це стосується учнів підліткового віку. Відомо, що підлітковий вік має свої особливості й характеризується зміною інтересів особистості, зверненням уваги до протилежної статті, намаганням виявити себе як самостійну особистість, переглядом світогляду тощо, що, у свою чергу, не завжди добре позначається на житті самого підлітка, звертає з правильного шляху, спонукає до дій, які можуть завдати значної шкоди здоров'ю школяра як у духовному, психічному, так і у фізичному аспектах. На жаль, крім зниження показників фізичного здоров'я, серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів існують проблеми в контексті психічного та духовного аспектів здоров'я.

Останнім часом багато підлітків гинуть через самогубство, причиною якого є нерозділене кохання, нерозуміння оточення, потрапляння в недобрі компанії тощо. Зросли також серед дітей підліткового віку показники крадіжок, шахрайства, розбійних нападів, злочинів з використанням насильства, які супроводжуються все більшою жорстокістю. Серед причин агресивності підлітків можна виділити як соціальні, що зумовлені соціальною напруженістю, психологічною неврівноваженістю всього суспільства, так і психологічні, що пов'язані з віковими психологічними особливостями підлітків, характером міжособистісних відносин у дітей цієї вікової групи

[5, с. 17]. Нерідко формуванню та посиленню агресивності сприяє характерна для цього віку потреба підлітків у самоствердженні [5, с. 19].

Таке явище вимагає особливої уваги до школярів зазначеного вікового періоду, оскільки саме в цьому віці перед підлітком постає багато спокус, юнаки та дівчата часто потрапляють у небажані ситуації, виникають нові захворювання тощо. Саме завдяки позакласній роботі підлітки повною мірою оволодіватимуть повними знаннями, уміннями та навичками з питань, формування, зміцнення та збереження власного здоров'я у духовному, психічному, соціальному й фізичному аспектах. Додамо, що позакласна робота з підлітками в контексті окресленого предмета, враховуючи вікові особливості учнів, повинна будуватись таким чином, щоб цілком відрізнялась від урочної форми занять. Такі заняття повинні зближувати підлітків на основі широкого спектра різноманітних підходів до організації позакласної роботи. Тут потрібен постійний творчий пошук учителя, бо саме від нього багато в чому залежить зацікавленість школярів у питаннях здоров'я, при цьому слід пам'ятати, що учні в процесі позакласної роботи повинні себе відчувати невимушено. Майбутній учитель основ здоров'я, у свою чергу, повинен бути добре обізнаним стосовно особливостей здійснення позакласної роботи з підлітками, вміти на високому професійному рівні застосовувати інтерактивні методи, а також тренінгові форми організації позакласної роботи. Учитель повинен бути готовий до постійного прояву творчості, моделювання та проектування позакласної роботи, враховуючи контингент учнів, їх індивідуальні особливості, вік, інтереси тощо. Такі заняття повинні не тільки додатково озброювати учнів знаннями, уміннями та навичками в питаннях формування, зміцнення та збереження власного здоров'я, а й, що особливо важливо, розвивати в школярів творчі здібності щодо побудови та вдосконалення індивідуальної оздоровчої системи, виробляти прагнення постійного самовдосконалення тощо.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки: позакласна робота з навчального предмета “Основи здоров'я” має надзвичайно важливе значення у формуванні культури здоров'я учнів основної школи. Організація та проведення позакласної роботи з предмета “Основи здоров'я” має свої особливості, а це, у свою чергу, вимагає спеціальної підготовки відповідних фахівців у ВНЗ готових на високому професійному рівні до організації та проведення позакласної роботи з основ здоров'я з учнями основної школи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні критеріїв, показників і рівнів професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Література

1. Формування ключових компетентностей на уроках з “Основ здоров'я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zdrovuyekonst.ucoz.ru/index/0-6. (08.02.2011.)
2. Водзинский Д.И. Внеклассная воспитательная работа: (Хмельницкая средняя школа № 5) / Д.И. Водзинский. – М. : Учпедгиз, 1961. – 235 с.
3. Фруктова Я. Сучасні форми позакласної роботи з учнями / Яна Фруктова // Біологія і хімія в школі. – 2007. – № 1. – С. 29–31.

4. Горашук В.П. Теоретичні та методологічні засади формування культури здоров'я школярів : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 / Валерій Павлович Горашук. – Луганськ, 2004. – 418 с.

5. Бовть О. Соціально-психологічні причини агресивної поведінки підлітків / Оксана Бовть // Рідна школа. – 1999. – № 2. – С. 17–20.

МАРИНОВСЬКА О.Я.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТНО-ВПРОВАДЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

В умовах реалізації інноваційних перетворень в освіті особливо значущою є проблема формування готовності вчителів до усвідомленого вибору, апробації, адаптації та впровадження інновацій у навчально-виховний процес школи. Вона зумовлена недостатньою розробленістю технологічного підходу щодо підготовки вчителів до застосування нововведень, організації їх науково-методичної та самоосвітньої роботи в міжкурсовий період.

Вирішуванню проблеми реалізації технологічного підходу як засобу модернізації освітньої галузі присвячені дослідження К. Баханова, І. Дичківської, Г. Селевка, А. Хуторського та ін., у яких ідеться про застосування освітніх інновацій у навчально-виховному процесі школи. Дослідження проектної діяльності здійснювали Л. Ващенко, В. Гузеєв, В. Доучаєва, Л. Калініна, І. Осадчий та ін. Використанню методу проектів у методичній роботі присвячено праці Т. Гришиної, Л. Забродської, В. Логвіна, Л. Хоружої та ін. Розроблено різні види проектної діяльності, зокрема, проектно-технологічної, проектно-рефлексивної тощо. Однак питання стосовно проектно-впроваджувальної діяльності, технології її здійснення не було предметом спеціального педагогічного дослідження.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити теоретичні засади технології проектно-впроваджувальної діяльності вчителя.

На підставі мисленневого експерименту з'ясовано сутність та структуру поняття “проектно-впроваджувальна діяльність”, яка складається з таких компонентів: проблематизація, цілепокладання, концептуалізація, прогнозування, моделювання, конструювання, програмування, планування й реалізація, моніторинг [2, с. 63–83]. Вони були покладені в основу проектування цілісного технологічного циклу впровадження інновацій. Якщо результатом проектування є проект, то його реалізація в науково-методичній роботі виступає технологією проектно-впроваджувальної діяльності, оскільки охоплює низку послідовних дій учителя, спрямованих на досягнення передбачуваного результату. Таку діяльність можна вважати технологічною.

Цілісність циклу полягає в тому, що визначені структурні компоненти поняття перебувають у тісному взаємозв'язку, зумовленому відповідною технологічною логікою формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності, метою й передбачуваним результатом якої виступає готовність суб'єкта до здійснення такої діяльності. Проектування